

M.M. Schoenmakers. *De slakkelijn van de revolutie*. De Bezige Bij

De Nederlandse literatuur, zo wordt wel eens gezegd (vorig jaar nog door Herman Pleij in *Het Nederlandse onbehagen*), is een literatuur van debutanten geworden. Elk jaar komen er tien, twintig of meer nieuwe schrijvers bij, van wie vaak na het eerste boek niets meer wordt vernomen. Onwillekeurig ontstaat zo een indruk van versnippering en vluchtigheid, die nog wordt versterkt door de eenzijdige en per definitie kortstondige aandacht van de media voor slechts een paar boeken en een paar schrijvers. Het lijkt dan of we een literatuur hebben zonder herinnering, levend van dag tot dag, in een eeuwig heden.

Dat die indruk bedrieglijk is, wordt duidelijk zodra je je even niet blind staart op het gewoel aan de oppervlakte. Niet alle schrijvers blijven debutanten en goede boeken behouden hun kwaliteit nadat ze de gunst van de publiciteit zijn kwijtgeraakt. Bovendien is het opvallend hoeveel schrijvers zich tegenwoordig met grote inzet wijden aan langlopende projecten - misschien bij wijze van verweer tegen het allerminst denkbeeldige gevaar van de vluchtigheid.

Het bekendste voorbeeld is natuurlijk A.F.Th. van der Heijden met zijn almaar uitdijende romancyclus *De tandeloze tijd*. Maar men kan ook denken aan Eric de Kuypers autobiografische work in progress of aan Kees Verheuls „familiegeschiedenis in vier delen" *De Tutcheffs*, waarvan zojuist het eerste deel is verschenen. Een ander ambitieus project is de trilogie *Stroomafwaarts en stroomopwaarts* van M.M. Schoenmakers, dat inmiddels aan zijn tweede deel toe is, de roman *De slakkelijn van de revolutie*.

Wie het eerste deel (*Het schild van de weemoed* uit 1990) heeft gelezen, herkent personages en decors. Het nieuwe deel bevat de volgende episode van dit epos in romanvorm, waarvan het geheel pas kan worden overzien als ook het laatste deel zal zijn verschenen. Schoenmakers' trilogie speelt zich af in een ontwikkelingsland, dat als twee druppels water lijkt op Suriname. In zowel plechtige als oneerbiedige taferelen schetst hij het verval van de onafhankelijk geworden kolonie: de vergeefse pogingen van de politiek om greep op het land te krijgen, de ondergang van de Indianen, het cynisme van de Vooruitgang, en de weemoed van een blanke ontwikkelingswerker, die wordt verscheurd tussen zijn deernis met de Indianen en zijn liefde voor een zwarte vrouw.

In dit tweede deel is de revolutie uitgebroken, die al aan het eind van het eerste deel werd aangekondigd. De onderofficieren hebben uit „gramschap en woede" de macht gegrepen en nemen op potsierlijke wijze de „morele en esthetische ordening van de natie" ter hand: het straatvuil wordt opgeruimd, van de waslijnen verdwijnt het ondergoed, men ontketent een jacht op straathonden en overal langs de wegen worden openbare toiletten geplaatst, ook waar een waterleiding ontbreekt.

Satirisch is de roman vooral in de beschrijving van deze „revolutie". Maar het potsierlijke staat niet op zichzelf, het voegt alleen een komische dimensie toe aan de tragedie waaruit het geheel bestaat. Ook Zinhagel, de leider van het Nationale College van Rechtgeaarde Militairen, bevindt zich in de greep van een onontkoombaar noodlot. Typierend is de manier waarop zijn motieven worden beschreven: „Het gif

van de stoutmoedigheid baande zich een weg door Zinhagel. Voor twijfel naar menselijke trant of ontnuchterende wijsheid was bijna geen plaats meer. Hij stond er zelf niet bewust bij stil, waarom zou hij ook - waar was het woord dat hem nog tot staan kon brengen?"

Net als Zinhagel lijken ook de andere personages, de ontwikkelingswerker Victor Souda, zijn zwarte geliefde Eveline Bromet, het Indiaanse meisje uit Litahakan bij wie hij een kind verwekt (in een wanhopige poging contact te maken met de „aarde") en de directeur van het Bureau voor geïntegreerde Projectplanning en Projectontwikkeling Oscar Sijlbing, nauwelijks greep te hebben op hun eigen doen en laten, gevangen als zij zijn in een door „weemoed" verlamd universum. De enige uitzondering hierop is de Indiaan Julius Ebecilio, die uit Litahakan is gevlucht om aan die weemoed te ontkomen, maar of zijn streven met succes zal worden bekroond, blijft ook in dit deel hoogst twijfelachtig.

Het gebrek aan psychologie wordt gecompenseerd door een plechtstatig en beeldrijk taalgebruik, dat goed past bij de tragedie die Schoenmakers wil oproepen. Het geeft de tekst een merkwaardig statisch karakter en onderstreept zo de vergeefsheid van alle veranderingen die plaatsvinden. In werkelijkheid verandert er niets, maar glijdt het land alleen maar verder naar de afgrond, waarvan de gewelddadige diepte aan het slot op beklemmende wijze wordt gesuggereerd via de confrontatie tussen Victor Souda, gearresteerd vanwege zijn inzet voor de Indianen, en een anonieme folteraar.

Het pathos van Schoenmakers klinkt ongewoon in de Nederlandse literatuur, omdat alle ironie er aan ontbreekt, de paar satirische passages ten spijt. Hoogstens zou je kunnen denken aan de galm van een verdwaalde dominee, maar juister is waarschijnlijk de gedragen ernst (die de lezer soms naar adem doet happen) op te vatten als een poging de bijna magische geheimzinnigheid van deze gedoemde oerwoudwereld in passende woorden te vertalen. Te midden van de versnippering en de vluchtigheid die het moderne literaire klimaat bedreigen, kost het moeite daar niet een beetje van onder de indruk te raken.

(de Volkskrant, 22-5-1992)